

XIII.

BEFOLKNINGSFÖRHÅLLANDENA I DE AV BERGSLAGSBANAN GENOMLUPNA KOMMUNERNA

Vidstående tabell visar, huru befolkningsförhållandena i de av B. J. genomlupna kommunerna och länen ändrats under perioden 1870—1920.

Det är ej utan en viss överraskning man finner, att i vissa kommuner en ofta betydande minskning av befolkningen ägt rum (diagr. 68). Man ville helst tro, att järnvägen skulle överallt bidraga till sådan framåtgång av industri, skogs- och jordbruk, att ett större antal innevånare skulle kunna få sin bärning än förut.

Granskar man saken närmare, finner man, att det huvudsakligen är de *jordbrukande* kommunerna, vars befolkning minskats.

Tydligast framträder detta i dalslandsdelen av Älvsborgs län. Utesluter man siffrorna för Åmåls stad, finner man, att befolkningen i de av järnvägen genomlupna landskommunerna i Dalsland minskats från 21.322 till 17.224 eller med 4.098 personer, motsvarande c:a 19 %.

I vissa kommuner utefter linjen uppgår minskningen till mellan 30 och 40 %.

Frågar man efter orsakerna till dessa minskningar, skall man i första hand få det svaret, att utvandringen och den folkslukande industrien äro därtill skuld. Det visar sig emellertid, att jordbruket, trots den minskning av arbetskraften, som minskningen av innevånareantalet måste anses innebära, ingenstädes har gått tillbaka utan tvärtom i hög grad utvecklats. Denna utveckling skattas i vissa kommuner av kommunalordförändena, som välvilligt härom lämnat upplysningar, till olika belopp — i ett par fall till 100 % ökat skördeutbyte.

BEFOLKNINGSFÖRHÅLLANDEN

Län	Kommun	Stationer inom kommunen	Folkmängd		Procentisk			
			1870	1920	ökning	minskn.		
Kopparbergs	Falu stad	Falun	6.203	12.719	104.5	—		
	St. Kopparbergs ..	—	2.246	6.842	204.6	—		
	Torsång	Ornäs	1.108	1.417	28	—		
	St. Tuna	} Domnarvet	Borlänge	8.386	22.764	171.5	—	
								Selnäs .....
	Silfberg	} Ulvshyttan	Rämshyttan	1.761	1.677	—	4.8	
								Ludvika skn. och stad .....
	Grängärde	} Klenshyttan	Grängesberg	7.753	12.127	56.5	—	
	Örebro	Ljusnarsberg ..	} Hörken	7.688	11.855	54.3	—	
								Ställdalen .....
		Hjulsjö	Bredsjö	2.468	2.663	7.9	—	
Hällefors		} Sikfors	Hällefors	3.680	4.750	29	—	
								Grythyttan .....
Loka				18.202	22.906	25.7	—	
		Värmlands	Kroppa	Herrhult	2.337	4.283	83.5	—
Färnebo	Daglösen		6.460	4.218	—	34.8		
Filipstad	Filipstad		2.211	4.724	113.6	—		
Brattfors	} Brattforshyttan..		Geijersdal	1.627	1.222	—	24.9	
								Nyed .....
Molkom	Nedre Ullerud..		} Mölnbacka	3.392	4.096	20.8	—	
								Deje .....
Nor	Edsvalla		2.847	3.249	14.1	—		
							Grums	Grums .....
Ed	} Slottsbron		Segmon	1.613	2.283	41.5		
							Bro	} Värmlands Bro..
By	} Seffle		2.462	5.023	104	—		
							Tveta	} —
			38.619	43.389	12.3	—		

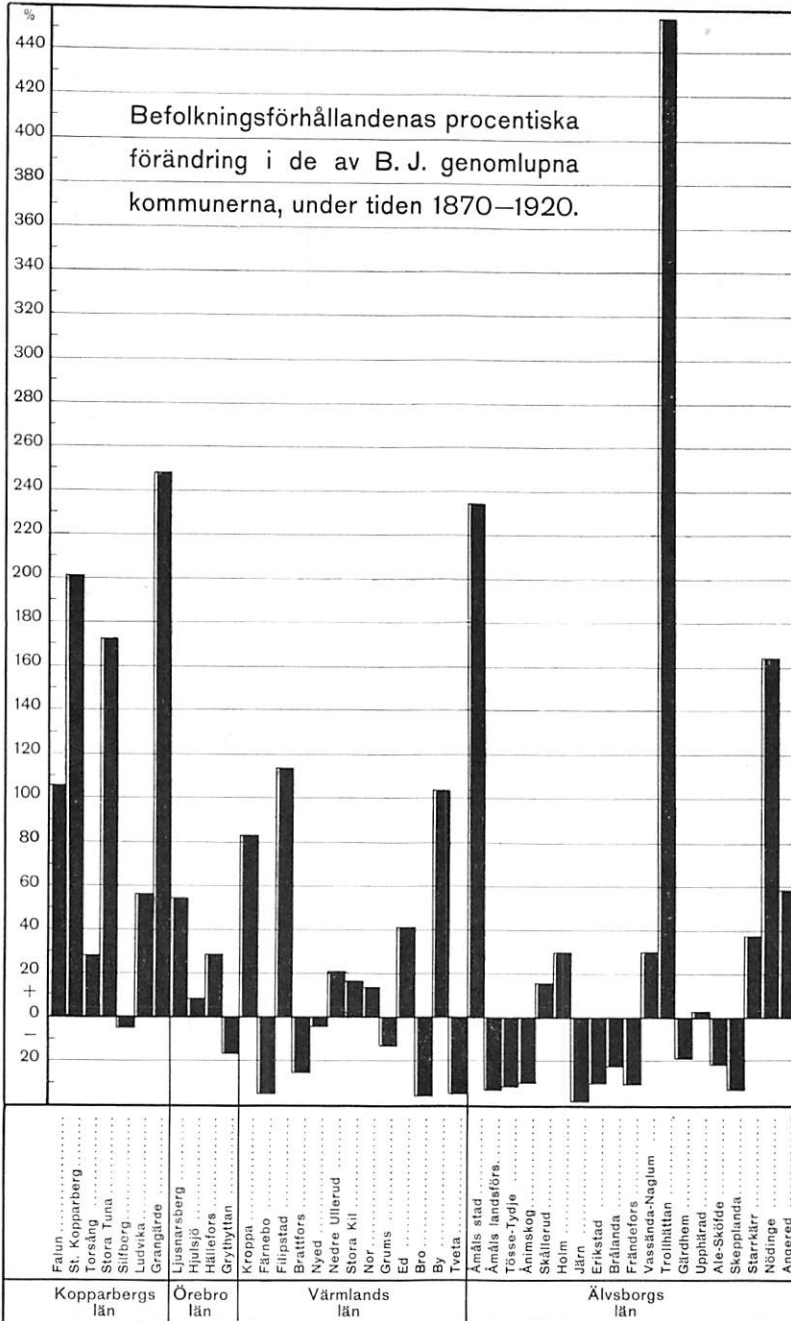
BEFOLKNINGSFÖRHÅLLANDEN

Län	Kommun	Stationer inom kommunen	Folkmängd		Procentisk	
			1870	1920	ökning	minskn.
Älvsborgs (Dalsland)	Ämås stad	Ämål	1.687	5.655	234	—
	Ämås landsförs.	—	1.892	1.262	—	33.2
	Tösse	Tösse	2.302	1.579	—	31.4
	Tydje	—				
	Änimskog	Änimskog	2.539	1.794	—	29.4
	Skållerud	—	1.934	2.247	16.2	—
	Holm	Köpmannebro ..	2.206	2.863	29.7	—
	Järn	Mellerud				
	Erikstad	Erikstad	1.195	836	—	30
	Brälanda	Brälanda	2.776	2.169	—	21.8
Frändefors	Frändefors	5.550	3.902	—	29.7	
			23.009	22.879	—	0.56
Älvsborgs (Västergötland)	Vassända-Nag-	Öxnered	3.200	4.148	29.6	—
	lum	Trollhättan	2.658	14.763	456	—
	Trollhättan	Velanda	2.145	1.733	—	19.2
	Gårdhem	Upphärad	1.290	1.322	2.5	—
	Upphärad	Prässebo	1.789	1.402	—	21.6
	Ale-Skövde	Nygaard				
	Skepplanda	Alfhem	2.997	2.007	—	33
	Starrkärr	Älvängen	2.413	3.313	37.3	—
	Nödinge	Nol				
	Nödinge	Bohus	976	2.579	164	—
Angered	Surte					
	Agnesberg	1.085	1.716	58.2	—	
			18.553	32.983	77.5	—

Man torde med stöd av de lämnade upplysningarna kunna beträffande de jordbrukande socknarna anse, att förhållandena utvecklats på följande sätt.

Uppsvinget inom industrien har dragit folk från jordbruket, yttrande sig såväl i utvandring som i överflyttning till industricentra inom landet. I och med de förbättrade kommunikationerna och det ökade behovet av jordbruksalster i industricentra ha avsättningsmöjligheterna ökat för jordbrukarna, som därav funnit sig föranledda att driva jordbruket på ett rationellare sätt, vartill även hört användandet av arbetsbesparande redskap. Man har härigenom icke endast kunnat kompensera den minskade arbetskraften utan även ökat utbytet i sådan grad, att jordbrukarna även rapporteras stå i bättre ekonomisk ställning än förr.

BEFOLKNINGSFÖRHÅLLANDEN

Diagr. 68.

BEFOLKNINGSFÖRHÅLLANDEN

Egendomligt nog finner man minskning i jordbrukande kommuner, som ligga ganska nära Göteborg, vars närbelägenhet borde kunnat åstadkomma så betydande utveckling av jordbruket, att även folkökning skulle hava inträtt. Uteblivandet av folkökning torde berott på, att jordbruket redan tidigt i dessa trakter varit ganska väl utvecklat, vartill trafiken å Göta älv i avsevärd mån bidragit.

Ökningarna i folkmängden finner man huvudsakligen å industriplatserna samt vid föreningsstationerna.

Såsom industritrakt framträder i all synnerhet *Kopparbergs län*, där folkökningen inom de flesta av järnvägen berörda kommunerna varit särdeles kraftig. Endast i en kommun — Silfberg — konstaterar man minskning. Befolkningstalet är dock sedan några år tillbaka i stigande.

De kraftigaste ökningarna inom länet förefinnas i Falu stad, Ludvika stad samt St. Kopparbergs, St. Tuna och Grangärde kommuner, i vilka senare så betydande industriorter som Domnarvet-Borlänge och Grängesberg äro belägna. I viss mån torde folkökningen i St. Kopparbergs kommun få tillskrivas bostadsbrist i Falu stad, och beträffande Borlänge och Ludvika har dessa stationers egenskap av föreningsstation varit bidragande orsak.

Såsom av tabellen framgår, har befolkningen inom de berörda kommunerna i Kopparbergs län mer än fördubblats under 50-årsperioden.

Betydligt lägre kommer *Örebro län* med c:a 25 % ökning.

Kraftigaste ökningen företer Ljusnarsbergs kommun, inom vilken Hörken och Ställdalen samt Kopparbergs köping äro belägna. Även Hällefors har gått framåt — till synes på bekostnad av Grythyttan, där en icke obetydlig minskning ägt rum. Vi befinna oss här ännu inom södra Bergslagen, där industrien blomstrat och skogsskötseln förbättrats, under det att jordbruket icke synes hava gjort några framsteg.

En del av de kommuner, som beröras av Bergslagsbanan i *Värmlands län*, kunna väl också räknas till Bergslagen, men i södra delen blir jordbruket huvudnäring.

Man finner också, att befolkningen ökats i Kroppa kommun och i Filipstad, men samtidigt minskats i Färnebo. Den bekanta centraliseringen av järnhanteringen till de större verken är i kommunalordförändens i Färnebo meddelande markerat genom orden: "några nya industrier ha mig veterligt icke tillkommit, men väl har järnhanteringen och gruvsdriften gått mycket tillbaka".

På samma sätt rapporteras från det närliggande Brattfors: "att kommunen icke i någon affärgren gått framåt, utan i stället går det bakåt. Järnrörelsen är fullständigt nedlagd sedan 3 år tillbaka, och många individer ha sökt sig andra arbetsfält".

I den sydligare delen av länet har folkökning ägt rum i de kommuner, där pappers- och pappersmasseindustrin slagit ned sina bopålar, nämligen i Nedre Ullerud (Deje), Nor (Edsvalla), Ed (Slottsbron och Kyrkebyn) och By (Säffle), under det att folkökningen i St. Kils socken till avsevärd del torde få tillskrivas *föreningsstationen* Kil. Ett par typiska jordbrukssocknar inom länet äro Bro och Tveta med en folkminskning av 36 resp. 35,2 %, under det att jordbruket gått betydligt framåt. Från Bro uppgives sålunda en ökning av jordbruksprodukterna till nära dubbelt.

Om dalslandsdelen av *Älvsborgs län* är icke mycket att säga utöver vad ovan anförts beträffande folkminskningen i jordbrukstrakter. De kommuner, där befolkningen ökats, äro Ämås stad på grund av att Bergslagsbanans reparationsverkstäder och en lokomotivstation dit förlagts, Holms kommun på grund av att Mellerud är föreningsstation samt Skålleruds kommun, där ökningen emellertid icke är att direkt tillskriva järnvägen utan snarare de industriella verken vid Dalslands kanal.

Såsom ovan angivits, förefinnes även folkminskning i de jordbrukande kommunerna i västgötadelen av *Älvsborgs län*. Men ett par platser hava rönt stark inverkan av den uppblomstrande industrien. Särskilt gäller detta Trollhättan, där befolkningen ökats från 2.658 till 14.763 eller med 456 %. Avsevärdare ökning finner man dessutom i Vassända-Naglum, där Öxnared är föreningsstation, samt i Starrkärr, Nödinge och Angered på grund av vid stationerna Nol, Surte och Agnesberg förlagda industrier.

I närheten av större städer brukar man numera i regel finna kolonier, där stadsborna rett sig hem för att komma ut från stadens kvalm och i många fall av ekonomiska skäl. Det är påtagligt, att göteborgarna icke funnit Göta älvs stränder lämpliga för en sådan kolonisation. De få, som sökt sig åt detta håll, torde ej nämnvärt hava inverkat på inne-vånareantalets förändringar.